

Emancipatie

De Emancipatiecommissie heeft onlangs een advies over *Arbeid* uitgebracht. Daarin worden ons de nodige nieuwlichterijen in het vooruitzicht gesteld. Eén punt — waaraan de commissie overigens geen opvallende aandacht besteedt — springt daarbij in het oog, nl. de „collectivisering” van de kosten van het hebben van kinderen; kosten van kleding, voeding en huisvesting dienen — aldus de commissie — binnen redelijke grenzen ten laste van de gemeenschap te worden gebracht 1). M.i. terecht wordt daarbij opgemerkt dat het materiële belang bij het opgroeien van een volgende generatie bij de gemeenschap als geheel is komen te liggen.

Nu zijn de tijden voor het uitbreiden van de collectieve sector niet bij uitstek gunstig; ze zijn dat wellicht nooit geweest. Er is immers altijd gejeremieerd. Na de oorlog is er vooral vanuit roomspolitieke kring gefulmineerd tegen de collectivisering van met name sociaal-democratische denkbeelden, die nu algemeen aanvaard zijn. Vervolgens is de hoogte van de belasting- en premiedruk te hulp geroepen in de strijd tegen de ontwikkeling van de verzorgingsmaatschappij. Ook al toen deze lasten het huidige hoge niveau nog niet benaderden. Momenteel lijkt de politieke focus op beide facetten tegelijkertijd te worden ingesteld. Gevolg is politieke verlamming en immobilisme, terwijl het stuwmeer van emancipatorische ideeën dreigt over te lopen.

Nieuwe inkomensoverdrachten ten behoeve van het opvoeden van kinderen is een optie die zowel principieel als materieel uiterst belangrijk is, maar niet zo gemakkelijk verhandelbaar zal zijn. Zoals het met opties wel meer is, zijn er evidente risico's aan verbonden en kan de volle winst in ieder geval op langere termijn worden binnengehaald. Toch heeft dit emancipatorisch perspectief ook iets paradoxaals. Immers, gelijkheid van mannen en vrouwen vis à vis betaald werk vormt een zodanig (maatschappelijk) probleem, dat deze vorm van individualisering een specifiek soort solidariteit vergt. Een ongeëvenaard huzarenstukje van maatschappelijke evolutie — indien dat masculine beeld deze ontwikkeling zou kunnen

verduidelijken. De autonomie van de mens wordt klaarblijkelijk bij uitstek afgemeten aan zijn of haar zelfbeschikking in arbeid, inkomensverwerving en bestedingsmogelijkheden.

De vraag of dit concept van de emancipatiecommissie perspectieven biedt, mag niet alleen vanuit het oogpunt van de huidige problemen met de omvang der inkomensoverdrachten bezien worden. Mogelijkheden en grenzen van realiseerbaarheid zijn zeker niet alleen van financieringsmogelijkheden afhankelijk. De sociale mogelijkheden hebben hun eigen wetmatigheden.

Zo beschikt de Nederlander van 1980 over een ongekend gedifferentieerd assortiment aan mogelijkheden tot zelfontwikkeling (onderwijs, cultuur), het aangaan van contacten, (medische) verzorging en sociale dienstverlening, doordat het aanbod hiervan in het geheel niet of in verminderde mate afhankelijk is van de beschikking over individuele particuliere bestedingsmogelijkheden. Ook de verdaging van bestedingsmogelijkheden in de vorm van pensioenen en het actualiseren van toekomstige bestedingsmogelijkheden d.m.v. (consumptief) krediet zijn verworvenheden, evenals de bestaanszekerheid door sociale verzekeringen. Het totale gedragsrepertoire is daardoor aanzienlijk verrijkt. Maar aan vrijheid in de zin van de — „free for all” — markteconomie is ingeboet. Vele van deze verworvenheden zijn zelfs vanzelfsprekend geworden. Zij zijn geïnstitutionaliseerd d.w.z. het zijn gewoontes geworden en het daarmee verbandhoudend gedrag kent geen specifieke motivatie 2). Voor aanspraken op sociale zekerheid en toegang tot onderwijs is dat in hoge mate het geval; maar ook voor belasting- en premiebetaling, ondanks ontduiking, die weliswaar voelbaar is maar de institutie als zodanig niet aantast. Vergaande vormen van „solidariteit” zijn klaarblijkelijk mogelijk, wanneer deze de functie hebben het bestaan van de mens zichtbaar te ontlasten en niet

bij uitstek een beroep doen op motieven om offers te brengen. Hoe paradoxaal dit ook moge klinken, Wilensky stelde vast dat niet de hoogste maar de meest zichtbare belastingen het meeste verzet oproepen 3).

De vraag naar een verdere uitbouw van de verzorgingsstaat met inkomensoverdrachten ten behoeve van de kosten van het hebben van kinderen zal sterk afhangen van de mogelijkheden om institutionalisering in deze zin tot stand te brengen. Gunstige voorwaarden daarvoor zijn m.i.: het bekend worden van de feitelijke ontwikkeling dat de zorgen voor het groot brengen van kinderen op een steeds kleiner wordende groep verzorgers drukt; de ontwikkeling van het geboorteaecres; de aanspraken op sociale zekerheid door alleenstaande ouders, alsook de opvattingen over een gedrag t.a.v. alimentatie, waardoor een samenhangende reglementering noodzakelijk wordt. Wellicht is het niet zozeer de solidariteit op grond waarvan deze optie realiteit zou kunnen worden, maar zijn het eerder externe ontwikkelingen die nopen tot bescherming van de toekomstige generatie. Het perspectief is waarschijnlijk korter dan het aanvankelijk leek.

1) Advies *Arbeid*, visie op de maatschappelijke verdeling van betaalde en onbetaalde arbeid over vrouwen en mannen met aanzetten voor concreet beleid, Emancipatiecommissie, 1980, blz. 75.

2) Deze gedachtengang met betrekking tot institutionalisering is met name uitgewerkt door de socioloog Arnold Gehlen in *Urmensch und Spätkultur*, Bonn, 1965.

3) H. Wilensky, *The new corporatism, centralisation and the welfare state*, Sage Publications, 1976, blz. 25.